

tidpunkten för att skaffa barn. Men några tar avstånd till synen på barn som en självklarhet. Det är framför allt de som ”inte vill binda sig”, och som i övrigt strävar efter att leva vid sidan av normen, vilket Kåks tolkar som en anslutning till den stora berättelsen om det individualiserade samhället. Scripten innehåller också en bild av plats, polariserad i storstad – mindre ort. Plats, klass och kön är sammanvävda inom respektive script.

Modernitetsteoretikerna Giddens, Beck och Bauman återkommer som synes avhandlingen igenom. Bitvis är det en ganska kritisk hållning gentemot dem, och de karaktäristiska drag de formulerat (individualiseringens viktiga position osv.) ifrågasätts utifrån empirin. Samtidigt konstaterar Helena Kåks att dragen finns närvarande i vad Giddens kallat en ”dubbel hermeneutik”, och avhandlingen avslutas med konstaterandet att ”en ung människa som berättar om sitt liv svårligen kan ställa sig helt vid sidan av Den Stora Berättelsen om det individualiserade samhället som modernitetsteoretikerna formulerar”.

Mitt referat har blivit relativt långt och detaljerat, vilket beror på att det är både en intressant empiri som belyser ett viktigt område – ungdomars vuxenblivande – som redovisas, och en fyllig diskussion av empirins tillkomst och form. Det är alltså en mycket givande läsning som ger viktiga bidrag till både ungdomsforskning och narrativitetsforskning.

Det framstår som det var en etniskt homogen grupp som intervjuades – förklarligt med tanke på materialets tillkomst. Här hade en diskussion varit på sin plats. Likaså kunde alternativa material ha diskuterats, t.ex. mer formaliserade uttryck som personliga klippböcker osv.

Kapitel 6, Livsvägar, handlar främst om Fredrik och Catrin, vilkas livsberättelser kontrasterar mycket mot varandra. Här kan man undra över urvalsprincipen – är alltid polarisering den bästa principen? Samtidigt finns en styrka i att kapitlet låter personer komma fram i helfigur (20 respektive 12 sidor), vilket motverkar reducering av berättelserna till inneboende modeller.

Vad som också framstår som en begränsning är att det endast är två dominerande life-scripts som framträder tydligt, vilket är förklarligt med tanke på att antalet intervjuade inte är så stort. Men det kunde ha varit på sin plats med en diskussion av alternativa life-scripts och framtidssyner. Här tänker jag på fenomen som religiös eller politisk väckelse, småföretagaranda, eller framtidsbilder utan harmonisk samhällsutveckling – inte vad vi kan kalla dominerande hållningar, men de förekommer i samhället och borde också kunna påverka ungdomars

livsberättelser. Likaså är invandrarungdomars framtidsbilder och life-scripts med hänsyn till skilda erfarenheter och samhällsposition inte självklara.

Diskursbegreppet dyker upp på sidan 205 i ett resonemang om diskurser kring ungdomsperioden, men används inte i övrigt. Här finns ju annars en stor potential. Vidare kunde ett genusperspektiv också ha prövats inte bara på vad som berättades, utan också på vem som berättade – eller vad kan man säga om mäns/kvinnors sätt att berätta?

Dessa påpekanden ska inte skymma att det är en väl genomförd och analytiskt driven undersökning med vetenskaplig tyngd. I avhandlingen får ungdomar födda runt 1980 komma till tals och ge sina bilder av hur de förstår livet, tillvaron och framtiden. Detta sker inom ramen för en problematisering av ålderskategorier, särskilt vuxenhet och vad det innebär att bli vuxen. Förutom att avhandlingen är ett viktigt bidrag till forskningen om ungdomar, om ålder och i viss mån även om hur plats skapas, är den också ett genomtänkt bidrag till livsberättelseanalysens metodik. En styrka är särskilt diskussionerna i kapitlen 5–8 om hur olika teman aktualiseras och skapas inom intervjusituationen. Avslutningsvis ska sägas att det är få avhandlingar som har en så helgjuten karaktär, där teori, metod och empiri utgör aspekter av varandra.

Alf Arvidsson, Umeå

Stina Fallberg Sundmark: *Sjukbesök och dödsberedelse. Sockenbudet i svensk medeltid och reformatorisk tradition*. Bibliotheca Theologiae practicae 84. Artos, Skellefteå 2008. 308 s., ill. English summary. ISBN 978-91-7580-373-9.

Stina Fallberg Sundmark lämnar i sin doktorsavhandling en ingående monografisk framställning av sockenbudstraditionen i Sverige under medeltid och reformationstid. Hon har valt att steg för steg skildra förloppet från det att prästen kallades att ge sig åstad på sockenbud och tills han återkom till kyrkan eller prästgården. Man får en klar uppfattning om hur det hela gick till. Därpå följer för varje avsnitt en teologisk förklaring till innebörden av agerandet och en sammanfattning.

Genom att sockenbudet skedde för öppen ridå såväl i städer som på landsbygd kom människor i närkontakt med både kyrkans aktörer och instrument. Tack vare avlatsbestämmelser stimulerades lekmännen även att

sluta upp i sockenbudsprocessionerna. Samtidigt fick prästerna genom sockenbuden en ingående kännedom om hur människor av olika stånd, i städer och glesbygd, levde och hade det.

Även om syftet med sockenbudet var att bistå den sjuke och/eller döende, så var det Kristi närvaro i den invigda hostian som gav sockenbudet dess sakrala karaktär. När efter reformationen invigda hostior inte längre medfördes i ciboriet utan konsekrationen skedde först i den sjukas bostad miste sockenbudsprocessionen sin folkliga attraktionskraft och blev endast en transport av bröd och vin.

Fallberg Sundmark tolkar de enskilda sederna utifrån mässliturgin (se t.ex. s.125). Man kan dock ifrågasätta om inte vissa enskilda bruk har äldre ursprung och annan funktion. Det gäller bl.a. ringningen med handklockor vid begravningsprocessioner, som redan är dokumenterad på Bayeuxtapeten (jfr Bringéus, *Klockringnings-seden i Sverige*, 1958, s. 250 f.). Hon tycks inte heller motsätta sig detta (s.110). Ännu i antikvitetsrannsakingarna från Dalby socken i Värmland 1683 uppges att där funnits ”små klockor som de burit för lik och ringt med” (Rannsakingar efter antikviteter II, 1969:196).

Medan den praktiska teologin tidigare var starkt fixerad vid de källor lagstiftningen och de liturgiska böckerna utgör har Fallberg Sundmark baserat sin framställning på ett betydligt bredare källmaterial, som även omfattar exempelsamlingar och bilder som ger viktig tilläggsinformation om rådande praxis. Genom att på gammaldags vis redovisa källmaterialet i fotnoter har hon befriat texten från den tyngande, lärda akribin och gjort den lättläst. Medan man tidigare ägnade stor uppmärksamhet åt den kontinentala bakgrunden till enskilda bruk och deras utveckling ger sig Fallberg Sundmark rakt in i rådande svensk praxis. Eventuella förändringar av denna blottas knappast av källmaterialet, utan inträder först genom reformationen. Den medeltida traditionen var emellertid starkt befast och förändringarna skedde inte lika snabbt som besluten härom. Ett bra exempel är bruket att sätta ett ljus i den döendes eller dödes händer, en tradition som ännu Hyllén-Cavallius omnämner från 1800-talets Småland (Bringéus, *Den kyrkliga seden*, 2005:151).

Ett avsnitt som i särskilt hög grad förmedlar ny kunskap gäller den sista smörjelsen. Uttrycket används som bekant allttjämt i skiftande sammanhang, men utan att man reflekterar över den faktiska bakgrunden som Fallberg Sundmark ingående beskriver. Det torde vara helt unikt att t.o.m. en kemisk analys av resterna i ett oljekar

får belysa vilken slags olja som kom till användning, liksom under vilken period under 1500-talet som den kommit till användning.

Medan bilder tidigare vanligen endast användes som illustrationer utnyttjas de av Fallberg Sundmark som analysmaterial. Även om bildmaterialet är av begränsad omfattning utvinner hon nästan genom hela avhandlingen kunskap genom bilderna. Dessa är av högsta kvalitet och i färg. De flesta bilderna som visar aktörer vid sockenbudet är dock hämtade från kontinentala källor, vars kontext inte framgår.

Fallberg Sundmark visar en ingående förtrogenhet med sin uppgift både genom detaljanalys och generella resonemang. Där källmaterialet tiger, t.ex. ifråga om sakliga omständigheter, använder hon inte sällan ordet ”rimligen”. Likväl är hon mycket aktsam mot spekulativa resonemang och förankrar i största möjliga utsträckning sin framställning i källmaterialet.

I sin välskrivna och perspektivrika avhandling visar Stina Fallberg Sundmark på ett mycket klargörande sätt hur kyrkans liturgi inte enbart hade sin plats innanför kyrkomurarna utan sträckte sig ut i byarna och in i hemmen till den sjukas och döendes kammare.

Nils-Arvid Bringéus, Lund

Bo Larsson: *De glömda verkstäderna. En studie av två familjeföretag på den uppländska landsbygden ca 1930–2000*. Upplands Fornminnesförenings tidskrift 55, Uppsala 2008. 280 s., ill. English summary. ISBN 978-91-85618-99-6.

Bo Larssons avhandling i ekonomisk historia, *De glömda verkstäderna. En studie av två familjeföretag på den uppländska landsbygden ca 1930–2000*, har sin upprinnelse i en dokumentation som genomfördes av Upplandsmuseet i början 2000-talet. Då kartlades femton verkstadsföretag belägna på landsbygden i Uppsala län. De gemensamma dragen för dessa företag var att de var små, vilket innebar att de hade mellan en och fem personer sysselsatta samt att de hade en likartad produktion, som till stor del var inriktad på jordbruksnäringen. Deras tillverkning kan i stora drag delas in i fyra huvudområden: service och underhåll till traktens jordbrukare, byggnadssmide, rollen av underleverantör åt större industrier samt egen fabrikation av jordbruksredskap och jordbruksmaskiner. De flesta av dessa små verkstäder grundades på 1930- eller 40-talen och lades